

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH

Bekimbetova Gulbahar Qalmurzayevna

*26-sonli Davlat Maktabgacha t lim tashkiloti tarbiyachi
Qoraqolpog‘iston Respublikasi Qong‘iroq tumani*

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish va ularning foydali tomonlari haqida ma‘lumotlar keltirib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: kitob, kitobxonlik, psixologik xususiyat, maktabgacha ta‘lim, idrok.

Kitob – tafakkur qanoti. Bu qanot mustahkam bo‘lsa, yuksak kengliklar sari intilishdan

tolmaydi. Kitobga bo‘lgan qiziqish kitobsevarlarni kutubxona tomon chorlaydi. Bolalarda kitobga muhabbat uyg‘otish, ularning kitobxonligini oshirishda kutubxonaning roli ham katta. Kutubxona – ma‘naviyat va ma‘rifat o‘chog‘i. O‘shib kelayotgan yosh avlodning ma‘naviy dunyosini boyitishga, kitobga bo‘lgan mehr-muhabbatning oshishiga xizmat qiladi. Har bir inson kutubxonalar ma‘naviyat xazinasidan, bu cheksiz imkoniyatidan iloji boricha ko‘proq foydalanishi, o‘zining, o‘zgalarning hayotini boyitishi mumkin.

Millatning ma‘naviy-ruhiy dunyosini kitobga munosabati, kitobxonlik darajasiga qarab ham aniqlash mumkin. Jahon madaniyatiga munosib hissa qo‘shgan ajdodlarimiz erishgan betakror yutuqlarning sababi ham kitob mutolaasidir. Kitob-ruhiyatimiz ozuqasi, u bilan do‘stlashish nafaqat bizni ma‘nan yuksaltiradi, balki jahonni tanitadi, ezgulikka etaklaydi.

Bolalik — beg‘uborlik faslining oltin zinalaridan katta hayotga qadam qo‘yayotgan

farzandlarimiz qo‘liga imkon qadar kitob tutqazaylik. Zero, ma‘rifatli, ma‘naviy boy va bilimli insonlarga yurti obod qiladi. Ilm-fan va u orqali erishiladigan farovonlik bilan dunyogatanilish esa bebahodir. Barkamol avlodni voyaga etkazishda kitobning tarbiyaviy ahamiyati beqiyos. Binobarin, aynan mutoala insonga bilim va axborot beradi, uning ma‘naviy olamini boyitadi. Yaxshi kitob eng murakkab savollarga javob topishda beminnat dastyordir. Kitob haqida har qancha gapirish, uning sifatlarini soatlab maqtash mumkin. Sababi, eng yaqin do‘st, eng zarur hamroh bo‘lgan

kitob, insoniyat kashf etgan ixtirolarning eng buyugi va eng qadrlisi, zamonlar o‘tsada, o‘z o‘rnini hech nimaga bo‘shatib bermagan mo‘jizadir.

Donolar kitob, kitobxonlik haqida fikr bildirar ekan, adabiyotlar bilan

oshno qalbgga hech qachon yomonlik in qurmasligini ta'kidlashadi. Ayniqsa, bolaligidanoq kitobga mehr qo'ygan insonlarning jamiyatda o'z o'rni, odamlar orasida obro'-etibori alohida bo'ladi.

Buyuk adabiyot namoyondalari kitobga tafakkurning tolmas qanoti deb ta'rif

berganlarida, u inson ma'naviy olamini boyitishni nazarda tutganlar. Kitob Vatanga muhabbat yurtga sadoqat odamlarga mehr oqibat tuy'ularini kamol toptirishning eng yaxshi vositasida sifatida qadrlanadi. Bog'cha yoshidagi bolalarni kitobxonligi asosan ota-onalar va tarbiyachilar tamonidan amalga oshiriladi. Hali o'qish, yozish, chizishni bilmaydigan maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar dunyosi sirlaridan butunlay behabar bo'ladilar. Shunga qramay, kichkintoylar o'zlarini qurshab olgan olamni tezroq bilib olishga, uni o'rganishga intiladilar. Bunda ota-onalar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida esa tarbiyachilar bolalarga yaqindan yordam berishlari va ularga badiiy asarlardan parchalar o'qib berishlari lozim. Bu davr bolalariga o'qib beriladigan har qanday asarning hajmi qisqa, mazmuni soda bo'lishi talab etiladi. Shuningdek, bunday kitoblarning rasmlari rang-barang, harflari esa yirikyirik bo'lishi maqsadga muvofiq.

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar tinglaydigan asarlarning katta ko'pchiligini alla qo'shiq, ertak topishmoq, maqol, tez aytish kabi xalq og'zaki ijodi asarlari tashkil etadi. Bundan tashqari, yozuvchilar yaratgan yuqoridagi talablarga to'la to'kis javob beradigan asarlar ham maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga qo'l keladi. Ammo shu narsani ham ta'kidlab o'tish kerakki, bolalar uchun ijod qiladigan qalam sohibi hayotdagi muhim xarakterli voqea va hodisalarni badiiy obrazlar orqali bolalar nuqtiga mos tilde, ularning yoshi, ruhiyati va saviyasiga muvofiq ravishda tasvirlashi lozim.

Bolalar shoiri Anvar Obidjon o'zining "Suhbat" degan she'rida bolalar yaxshi ko'radigan g'ozlar to'g'risida so'z yuritadi. Ma'lumki, bolalar jonivorlar, xususan, qushlarga ilk yoshlardan boshlab qiziqadilar.

Umuman bolalarning yosh xususiyatlarini psixologiya fani o'rganadi. Kutubxonashunoslik esa uning xulosalarga tayanib, bolalarning kitob o'qishicha, ularning yosh xususiyatlarini qanday kitoblarni o'qish o'rganishga ta'sir etadi.

Agar tarbiyachi kitobni ovoqli o'qib ularning diqqatini o'qilgan narsaga tortib tushuntirib bersa, bolalar uni eslab qoladilar. Bu yoshdagi bolalar o'yin orqali voqea va hodisalarni, kishilarning xarakteri va munosabatlarini bilib oladilar ko'rgan, eshitgan, o'qigan narsalardagi holatlarni, kishilarni, hayvonlarni "yaxshi" va "yomon" ga ajratadilar va ularga o'z munosabatlarini bildiradilar.

Bu yoshdagi bolalarni o'zlarini o'rab turgan muhit, tabiat va undagi

hayvonlar, o'simliklar qiziqtiradi. Hali ular ilmiy bilim beruvchi kitoblar tabiat haqida tug'ilgan savollarga javob berishini bilmaydilar. Shuning uchun ham ular o'z qiziqishlarini qondirish uchun kattalarni xilma-hil savollarga ko'mib tashlaydilar. Endi ular voqea hodisalarga boshqacha ko'z bilan qaraydilar, voqeilikni bilishga intiladilar va xotirada saqlab qoladilar.

“Nima uchun qaroqchig'i bo'ladi”, “Nima uchun qushlar uchadi-yu odamlar uchmaydi”, “Nima uchun qor yog'adi” va h.k. savollar bilan kattalarga murojat qiladilar. Chunki bu davrda ularning rivojlanishi alohida bir bosqichni tashkil etib, aqliy va jismoniy o'sishida, o'qitish va tarbiyalashda o'ziga xos yosh xususiyatlarga amal qilishni talab etadi, Kitobxonlar uchun kankret narsani obrazli fikrlash harakterlidir, o'qish davomida shu obrazli fikrlash orqali ularning tushunchalari o'sib boradi. Bu yoshda bolani kitobning yozilishi masalaning qo'yilishi emas, kitobdagi obraz, voqea va hodisa qiziqtiradi.

Tarbiyachi kitobxonlarning qiziqishlarini shakllantirish va rivojlantirish ular o'qishga

rahbarlik qilishi, haqiqiy kitobxonlar bilan til topishib ishlashi lozim. Biz bu erda alohida kitobxonlarga ta'rif berdik xolos. Bolalar o'qishni sifatli ravishda tashkil etish va ularni davr talabiga javob bera oladigan kishilar qilib tarbiyalash uchun, avvalo ularni har tamonlama o'rganish lozim. Jamiyat taraqqiyotining nihoyatda ilgari lab ketishi, fan va texnika maorif va madaniyatning rivojlanish kishilar ma'naviy dunyosining yuksalishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi.

Ta'lim-tarbiya jarayonida tehnik vositalardan-kino, televideniya, matbuot keng doirada

bilim olishlari uchun imkoniyat yaratmoqda. Kitobxonlarni o'rganish, ularning qiziqish va o'ziga xos xususiyatlarini bilish tarbiyachining raxbarlik qilish sifatini oshiradi. Bolalarni kitobxonlikga o'rganish har xil usullarda olib borilsa ham quyidagi prinsiplarga asoslanadi.

Asosiy prinsiplardan biri-yosh kitobxonni o'rganishni uning shaxsini o'rganish bilan

bog'liq xolda olib borish. Avvalo tarbiyachi suhbat kuzatish va boshqalar birgalikda kitobxon haqida to'liq ma'lumot bera oladigan bo'lishi lozim. Shunday qilib biz yosh kitobxonning qiziqishi va talablarini o'rganish bilan birga uning o'zini ham o'rganamiz. Zero, kitobxonning qiziqishi, talabi uni o'rab turgan muhit (oila, maktabgacha ta'lim muassasasi, o'rtoqlari) bilan munosabati qo'shib o'rganishga, u haqda to'liq ma'lumot beradi.

Ikkinchi prinsip, pedagogik va psixologik xususiyatlardan kelib chiqadigan fikrlar va

xulosalar asosida yosh kitobxonni o'rganish bilan birga uning

qiziqishlarini tog'ri yo'lga solib, yanada rivojlantirishdan iboratdir.

Uchinchi prinsip shunga asoslanadiki, bolalar kitobini ilmiy va estetik jihatdan o'rganish bilan uzviy alohida olib boriladi. Tarbiyachi bolalarga atalgan badiiy, ilmiy, ommabop kitoblarni yaxshi bilish, uni pedagogik tomondan tahlil qila olish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sodiqova Sh. Maktabgacha pedagogika. T.: 2013. 113 6
2. Imamova Sh. M. Methodology of Development of Programming Skills in Mathematical Systems in Students Based on Computer Simulation Trainers// NATURALISTA CAMPANO Volume 28 Issue 1, 2024, -pp. 551-557.
3. Imamova Shafolat Mahmudovna. A SIMULATION TRAINER'S EDUCATIONAL COMPETENCE IN THE PROCESS OF FORMING STUDENTS' PROFESSIONAL COMPETENCE// INTERNATIONAL JOURNAL ON INTEGRATED EDUCATION Volume 6, Issue 9, Sep- 2023 P.75-77.
4. Imomova Shafolat Mahmudovna, Norova Fazilat Fayzulloyevna. Ta'lim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida takomillashtirish// Miasto Przyszłości, Vol. 32 (2023), C.47-49.
5. Kadirova R. M. Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda dialogik nutqni o'qitishning omillari (O'quv qo'llanma). –T.: TDPU, 2002.